

## ЧУДЕСНЕ МОЋИ ЈЕЗИКА

(Драгана Вељковић Станковић: *Комуникативни приступи настави српског језика*, Друштво за српски језик и књижевност Србије, Београд 2013, 214 стр.).

Зборник научних радова *Комуникативни приступи настави српског језика* Драгане Вељковић Станковић право је освјежење за наставну праксу која се последњих година, познато је, одликује све мањим проучавањем језика у основним а нарочито средњим школама. Ова књига, језички и методички путоказ, бави се савременим питањима наставе српског језика и нуди методичке моделе који наставу чине занимљивом и корисном а језичку свијест код ученика подстичу и доводе до онога нивоа када она постаје израз креативне моћи. Како и сама ауторка у *Предговору* каже, књига је настала као резултат вишегодишњег рада на актуелним питањима наставе српског језика и „настојања да се мултидисциплинарна основа методичке парадигме прошири вредним постигнућима прагматике“ (11).

Иако постоји знатна литература која се бави проучавањем метода у настави матерњег језика, она често занемарује суштинско питање – како осавременити наставу српског језика? Или се то питање поставља у нејасном и конфузном облику и при томе се не нуде никакве методичке иновације. Ауторка радова: *Прајмајшица и настава мајтерњеј језика*, *Комуникативни приступи у настави српског језика*, *Нека схваћања контекста у комуникацији и потреба његове засиуљености у настави мајтерњеј језика*, *О дијалогу и слушању као комуникацијским вјештинама и значају њиховог развоја у наставној комуникацији*, *Ушлицаји савремене технологије на писмено изражавање*, на студиозан и озбиљан начин посветила се проблемима наставе српског језика, сагледавајући тај проблем са неколико аспеката, од којих истичемо два: са аспекта предавача, који треба да се ослободи ригидних правила наметнутих превазиђеним методичким и дидактичким упутствима, затим из аспекта ученика кога комуникативни приступ у настави увјерава да учи „живу граматiku“.

Како Д. Вељковић-Станковић запажа, учење матерњег језика често се своди на анализу изолованих примјера, изван комуникативне ситуације, које су најчешће уоквирене штурим уводима на почетку и формалним вјежбањем на крају часа, гомилајући уз то мноштво непотребних дефиниција. Против оваквог методичког модела ауторка даје модел у којем натава матерњег језика отвара оне димензије, и код ученика и код предавача, при којем језик постаје израз властитог ритма, унутрашње сложености, метафоричности, рјечју, израз наше јединствености.

Снагом и новином идеја које су изложене у књизи отвара се један нови однос ученик-предавач, а при том је ауторка свјесна ограничења која намеће наставни процес. Наиме, побољшање методичких модела постиже се вјештом примјеном комуникативних ситуација у различитим дијеловима часа. Д. Вељковић Станковић овај проблем обрађује у раду *Комуникативни ѝрисѝуй у настави срѝској језика*: „У уводним деловима оваква отварања преузимају функцију мотивационог поступка, једновремено постављајући на сцену све важније чиниоце проблемског приступа; примењен током обраде, овај методички поступак постајао је аналитичко оруђе у запажању релевантних особености језичке појаве, а током завршнице показао је своју прикладност у провери способности примене знања. Вешто увођење комуникативних ситуација по правилу је побуђивало радозналост јер су у њима препознване свакодневне језичке недоумице, грешке и најчешћа одступања од норме“ (27).

Да би ученик могао интелектуално да прати наставну јединицу, знање које му се пружа мора да буде прилагођено његовим потребама и могућностима. „Отуда наставни циљеви треба да буду усклађени с индивидуалним потребама, а посао наставника јесте да уочи могуће везе између циљева наставе и циљева ученика, а затим да мотивационе поступке и језички материјал прилагоди наставној теми и повеже их са пројектованим исходима часа“ (37). Најбољи примјер за то јесте правописна вјежба која је прилагођена наставним циљевима из области ортографије, а дат је модел диктата са допуњавањем који показује да један исти, исходни, текст у погледу примјене може да се преобликује и модификује кроз још седам облика рада: *Ређиђу (Ређи ћу) вам нешѝо, али ме, молим вас, \*не мојѝе (немојѝе) огаѝи, јер \*шѝо шѝа (шѝошѝа) се може ређи само \*уђовеређу (у ѝовеређу). Беше ѝо – само \*на изђед (наизђед) – сѝѝница. \*Пред вече (Предвече) седнем за сѝо, \*ѝредамном (ѝредамном) ѝарче \*свешѝо ѝлавој (свешѝоѝлавој) ѝаѝира ... (в. 33-35).*

Неиновативан рад са ученицима и одсуство дијалогских секвенци на часу представља својеврстан механизам, који најчешће штети предавачу, а ученицима је такав приступ настави језика досадан и тежак. Механичност није корисна у настави, нити у било којем раду, а она се разбија мијењањем метода и увођењем у наставу садржаја из свакодневне језичке праксе, нпр. ученици радо примају дијелове из разговора (код куће, путем телефона, електронске поште и сл.), али и анегдоте, шале, коментаре и описе неких догађаја, рекламе и др., о чему се говори у раду: *Нека схватања контекста у комуникацији и употреба његове заштитљености у настави мајерње језика.* „Изучавање сваке језичке појаве захтева употребу језичких предлога и лингвометодичких текстова. Отуда обрада наставних јединица из језика подразумева комбинацију обавештајних метода (дијалогске, текстовне, монолошке), јер се знања о језику могу стећи искључиво ангажовањем (сврховито одабране) језичке грађе, која, прилагођена методичким захтевима, постаје погодна подлога за анализу, објашњавање, разумевање и усвајање знања о језичкој појави која је тема часа“ (39-40).

Предуслов успјешног дијалога са ученицима који искључује конвергентна питања предавача јесте способност слушања а што је тема рада *О дијалогу и слушању као квалитативним језичким вјештинама и значају њиховог развоја у наставној комуникацији.* Слушање је отвореност за примање нових знања. Активно, концентрисано слушање није дуготрајан процес, тако да наставник пажњу ученика мора одржавати различитим облицима мотивације. Пребрз говор предавача, обиље информација, неусклађеност вокабулара с узрастом ученика један је од најчешћих сметњи слушања. Посебан и најјачи облик одсуства пажње и слушања јесте унутрашња бука, чије је извориште, како истиче ауторка, у свијести слушалаца. Унутрашња бука је широк термин који значи ометање пријема информација, а посебно долази до изражаја у периоду адолесценције, када се и настава доживљава као наметање правила. Слушање се најчешће схвата као пасивна вјештина, али игнорисање значаја слушања засигурно смањује успјешност и усмене и писмене комуникације, затим отежава квалитет наставе и умањује језичке способности ученика. „Слушање је префињена вјештина која укључује бројне когнитивне и емотивне факторе; оно се не може свести на пуку перцепцију, већ представља психомоторни процес који преко слушних органа активира мозак“ (85). Сваки наставник треба да има свијест о томе да преношење знања захтијева напор не само онога ко га предаје већ и онога ко га при-

ма. Дobar дијалог са ученицима најчешће подстиче измјену контекста, а улога наставника јесте да мотивише и координира активности ученика.

Савремена технолигија је такође наметнула различите облике дијалога (СМС, е-mail поруке, емотиконе) којима се Д. Вељковић Станковић бави у раду: *Ушлицај савремене технологије на писмено изражавање: емотикони као суштински елементи вербалне и невербалне комуникације* гдје истиче да методике не смију занемарити овај језички реалитет и затварати се у властиту форму јер „ови знаци, омиљени међу младима, умногосте олакшавају писмену комуникацију управо тиме што својом уопштеношћу заклањају појединачно (и лично). Отуда није тешко разумети зашто је у писменим задацима исказивање и описивање емоција веома често невешто, штуро и неуверљиво: оно што је, као донекле табуирана тема, потискивано у усменој комуникацији, а у писменом изражавању обично замењено иконом, постаје све теже исказати речју. Због тога није необично чути исказе у којима спецификација расположења изостаје, или се немушто супституише демонстративним и неодређеним заменицама: \*То је онај неки осећај који ме понекад обузме. \*Био сам у том неком расположењу кад ми се не излази и сл.“ (98).

Проучавање глагола, прилога и узвика, таутолошких исказа из прагматичке перспективе обухваћено је радovima: *Семантичка и прама-тичка функција глагола у језику рекламе, О прама-тичком присуству настави српског језика у средњој школи на примеру проширивања знања о значењу и употреби прилога. Прама-тичка функција узвика. Прама-тичка вредност таутолошких исказа у српском језику* и има циљ да мотивише наставнике за увођење методичких иновација. Са данашњег друштвеног аспекта, када су рекламе преправиле све врсте медија, посебно су занимљиви резултати истраживања првог рада који показују да је императив најдоминантнији глаголски облик у том дискурсу. Снага рекламне поруке, која је у бити својој врло агресивна, те притисак на адресатову свијест почива на императиву чију семантичку „оштрицу отупљује“ сугестија добробити, смањивање дистанце и афилијација читаоца (106-124).

Ауторка није занемарила ни језичку моду, односно, синтагме и изразе које млади лако прихватају, а најчешће долазе из језика савремених медија. Та језичка употреба се најчешће јавља као опозит стандардном језику, али она може да послужи и као подстицај према јасном и садржајном језичком изразу. Прагматички приступ настави, како запа-

жа Драгана Вељковић Станковић, нешто је сложенији али и занимљивији, а грешке (погрешна употреба прилога *дефинитивно* који најчешће указује на оскудан рјечник, те испразност исказа *шта тог то значило*) користе се као изворишта проблемских ситуација и као интелектуални подстицај. Традиционални приступ настави запоставља прагматичке аспекте употребе језика и „резултира увереношћу ученика да је употреба књижевног језика везна искључиво за школско окружење. Због тога знања која се усвајају на часу остају само на једном, нажалост, често споредном колосеку“ (155). Уочавање и формулација прагматичких значења на примјерима *прилога*, *узвика* и *шауолошких конструкција* упућује на прагматички потенцијал ријечи и открива љепоте и чудесне моћи језика да уобличи и искаже садржаје који су ријечима тешко исказиви.

Два посљедња рада посвећена су проблемима тестова и тестирања у настави. *О терминима у области тестирања знања из мајерње језика, Методички и термиолошки аспекти односа тестирања и наставе српског језика*. Тестови су непожељни пратоци наставе без којих она не може. Међутим, тестови су и најобјективнији показатељи знања ученика када су валидни и релијабилни. Ауторка истиче да се констатовањем успјеха или неуспјеха на тесту не постиже напредак, па његов утицај мора да буде посредан и да буде препорука за даљи рад, а не строг суд. Тест прије свега указује на слабости у учењу које се могу превазићи. Осим тога, умијеће рјешавања тестова је специфично умијеће које ученик стиче постепено, рјешавањем различитих типова задатака.

Посебно бих нагласила да вриједност и љепоту овог зборника не треба тражити само у начину на који се у њему говори о методама у настави језика, него и у начину на који се говори о језику, и још више, у начину на који наука из њега проговара, прецизно и сврсисходно.

